

գժուարութեամբ, ուր կարծր հերձաքարեր եւ քիւլ մ'ենքը շատ ծակոտէն կրաքարեր կ'երեւային. եւ ժամը 3¹/₄ ժն Տիգրիս հասանք 1640 մետր բարձրութեան մէջ, եւ յետոյ գետին աջ ափանց վրայ շինուած Շառ֊ի քաղաքիլը, որուն տները անտաշ գերաններով եւ շաղխով շինուած են, եւ ուր 400 հոգի կը բնակին, մեծաւ մասամբ Հայ, Երեք եկեղեցի ունին, մէկ Դաճիլ եւ հայ դպրոց մը. հոս տաճիկ գաղմագամի նիստ եւ քաղաքը կ'երկարի դէպ ի ցից զառիմափն Տիգրիսի աջ ափանց վրայ եւ դէպ ի Տիգրիսի Սորտին (Sortkin-čay) գետակցին կիրճը: Տիգրիս հոս սլաքի արագութեամբ կը սլանայ. վրան փայտեայ կամուրջ մը ձգուած է, եւ ձախ ափունքը բլրոյ մը վրայ կը տեսնուի աւերակ բերդը պարսկապառն: Երբ Lasyard (էջ 320) կը գրէ թէ «Սակաւաթիլ Մահմետականք կը բնակին աջ եւ զերքը Schokhi գիմացը, հին բերդի մը աւերակներուն քովերը», կ'երեւայ թէ Տիգրիսի ուղղութիւնը շփոթած է Իւր (էջ 319) ըսածը թէ «բուն քաղաքն Հայոցմէ Taugh կ'անուանի, իսկ քիւրտերէն Schokh» չեմ կրնար յանձն առնուլ, վրան զի ո՛չ մի եւ ո՛չ միւս անունը Հայոց եւ քրդաց ծանօթ էր: Քաղաքն եւ ամբողջ գաւառն Շառ֊ի կամ Շառ֊ի կ'ընդունի:

Այս քաղաքը շրջաբնակ վաշկառուն քուրդ ցեղերուն շուկայն է, որոնք իրենց արտադրութիւնքը — պանիր, բուրդ, ուշափի մորթ — տնեցոյն եւ օտար արուեստի արգասանք հետ կը փոխանակեն հոս: Հայք կը շինէին բաց գունով շերտաւոր բամբակեայ կտաններ: Հատախիւ մէկն տան մէջ ոստայանիկ գործի մը կայ:

Այց ելալ դարբնի մը կամ երկաթագործի մը: Երուեստաւորը գետին նստած էր, ոտքերն ալ գետնոյ մէջ պատրաստուած ծակի մը մէջ դրած: Մեծ քար մ'առելէն ունէր իրեւն սալ: Մէկ կողմը տեսայ հնոցը, ուր փորքիկ եւ աղառտ աղայ մը երկուս մորթ է շինուած ուռուցիկ փամփուռանքի քերոցը կը վերցընէր եւ վար կը ձնչէր: Գարնան շատ գժաբխտութիւնք պատահեցան Հատախիւ մէջ: Չեան հայելու ժամանակ սեպաձեւ ժայռի կողերուն վրայէն, որոնց տակ Սորտին-լայի քով տները շինուած են, ձեռն մեծ հիւսեր եւ նաեւ հողի զանգուածներ վար փխն եւ գահալիւծեցան 1000 մետր խոր ձորին մէջ. 20 տուն կործանեցաւ եւ 60 հոգի մեռաւ, ի՞նչ ճաճիկ եւ թէ իրական Հայաստանի մէջ գժաբխտներուն համար հանգանակութիւնք եղան: Վանէն դարձած ատենս ալ Կ.Պոլսէն տեւրութիւնը մեծ նպաստ մը յղեց եւ վախ Հասան

փաշան ինծի յանձնեց՝ որ զայս աւետեմ ի Հատախ: Բուրխութեամբ կատարեցի տաճիկ պաշտօնէին այս յանձնարարութիւնը, որուն նկատմամբ բարեկամք եւ թշնամք կը վկայեն թէ սուրբ են ձեռքերը:

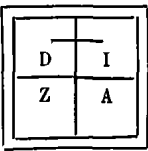
Փորով. Յօլս. Վիւնշ իւր ծանապարհորդած տեղեաց տեղագրական տախտակ մ'ալ ծրագրած է նախնաբար 1:110.000 մեծութեամբ, զոր յետոյ 1:400.000ի վերածելով հրատարակած է իւր այս ուղեգրութեան հետ: Ցախտակին մէջ ճշդիւ նշանակուած են բոլոր այս կողմանց լեռները, գետակները, լճակներն ու գեղերը, բայց գժաբխտաբար մեծաւ մասամբ քրդական անուամբ եւ արտասանութեամբ գրուած: Դեռ իւր ձախորդութեան շրջանը նշանակած է կարմիրագիծ, որ Վանէն սկսեալ մինչեւ Գարաճիսար լեռը ուղղաձիգ, եւ անկէ հարաւ-արեւմտեան ուղղութեամբ կը ձգուի մինչեւ Հոգոց վանք, որմէ կը սկսի հարաւ-արեւելեան ուղղութեամբ մինչեւ ցՄինօր-աղը, այսինքն հոն ուր Տիգրիսի աղբերակունքն են, յետոյ դէպ ի հիւսիս մինչեւ Գոհրան եւ ապա դէպ արեւելք մինչեւ Հատախ, որով կը սպառուի տախտակին սահմանը: Ցախտակին մէջ առնուած են շատ գիւղեր, որոնք չեն յիշուած այս ուղեգրութեան մէջ: Բարաւ կագիր նշանակուած են այն տեղեաց անուանք՝ զորոնք անձամբ տեսած ու հետազոտած չէ, այլ ուրիշներէն լսելով նշանակած է լոկ: Լեռանց բարձրութեան չափերը գրուած են տախտակին մէջ իւրաքանչիւր տեղը, որոնց մէջ նշանաւոր բարձունքն են հետեւեալքը. Աւանայ լեռան եւ Սինօր-աղի մէջտեղ լեռան մը գագաթը 3380 մետր բարձր է, Գարաճիսարի՝ 3240, Սինօր-աղի ուրիշ գագաթ մը 3170, երրորդը մը 2680, Ալաշ-աղի՝ 2560, եւ այլք կարգաւ, որոնց մէջ Հոգոց-վանաց լեռը 1930 մետր բարձր է: Վախօրդ է յիշեցնել որ հատուածիս մէջ յիշուած անուանք մեծաւ մասամբ քրդական են, որոնց ճգրութեան երաշխաւոր չենք:

Գ Ր Ա Վ Ա Ն

ՀԱՅ ԾՊԱԿԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՐԿԱՆԵՐԻ ՄՈՒԼ

Հաշիւի 10⁴ թուոյն Հայ պաշտօնական-պաշտօնական երեւոյթիւ յօդուածոյն առթիւ, Կ.Պոլսէն Սերովբէ էֆ. Ալիշանեան մեզ կը գրէ, որ ինքն քանի մը տարի յառաջ Կիպրիտոսի հայ-

երէն Հին տպագրութիւն մ'ուղարկած է Վե-
նետիկ Գրիֆթարեան Գրաքանութեան, որ յի-
շեալ Պարզատումարին տպարանէն ելած է, ինչ-
պէս սկզբնագրերը կը զոցեցնեն, սակայն Նշա-
նագրովը քիչ մը կը տարբերուի Այսինքն ասոր
մէջ բոլորովն ամենեւին չկայ. քառասուն չորս
անկեանց բաժնուած է, եւ ուղղակիքն խաչի
կարծ թեւ մ'ուսեր: Թե-
րեւս ասիկայ, որ առանց
երկմտութեան նոյն տը-
պարանէն ելած է, տպագրութեան տեղն ու ժա-
մանակն աւելի եւս կրնայ լուսաւորել:

ԱՅԿՈՅՆ ԿՐԾՈՐԱԳՈՒԹԻՒՆՔ 1888 ՏՈՐԱՌՑ

Ա. ՀԱՅԵՐԵՆ ԿՐԱՅԱՐԱԳՈՒԹԻՒՆՔ

1. ԱՌԻՆԵԱՆ Մ. — Տարերը Օսմանեան լեզուի: Գ. Տպագր.: Կ. Պ. տպ. Ն. Կ. Պէլզա, 6 ռ.: 2.
2. — Ընդարձակ Թուրքիոյ Նամականի: Կ. Պ. տպ. Ն. Կ. Պէլզա, 3 ռ.:
3. ԱՆԱՑԵՆԸ Ղ. — Ուսումնային լեզուի: Բ. Տարի. Տի. Կ. Պէլզա, 4 ռ.:
4. — Յարուսեան Մանուէլ, ազգային վէպ. Ա. Գրքը: Բ. Տպագր.: Տի. տպ. Մ. Վարդ., 128 էջ. 60 կոպէկ:
5. — Տորք Աւետի կամ Հայկազունը գեղերի: Արտատպութիւն ամսագրի: Տի. տպ. Ե. Մարտ., 41 էջ. 40 կոպէկ:
6. ԱՆԱՑԵՆԸ Գ. Բ. — Կրօնի դասագիրք եր-
կուրդ ասորայ: Բ. Տպագր. Տի. տպ. Մ. Վարդ., 7.
7. — Նշ., Առաջին տարի, Վարդապատ. 15 կոպէկ:
8. — Նշ., Երրորդ տարի: Տի. տպ. Մ. Վարդ.: 9.
9. — Պատի օրացոյց ժամանակագրութեամբ 1889 թ. Նամքը: Տի. տպ. Ե. Մարտ., 80 Կ. մանա-
պարանպիսով 1 ռուբլի:
10. ԱՆԱՑԵՆԸ Ն. — Նախադրում կրօնի:
11. ԱՆԱՑԵՆԸ Ն. — Կրօնական-քարոզական
խորհրդածրոյթներն աստուածաբանութեան, տարի-
նութեան եւ քարոզորոշութեան իմաստը պարնելու Նա-
մքը, թրգ. գերմաներէնից: Հտ. Ա. Բ. եւ Կ. Վարդա-
պատ. 1 ռ. 20 Կ.:
- [Բնագրութիւն, Նշ. Գ. Բ., Թ. 128, 129, 130
եւ 132:]
12. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — Պատմական պատկերազարդ Նամդէս
երեսանկերի եւ դասարաններին Նամդէս. Գ. Տարի:
Տի. տպ. Ե. Մարտ., Եր. Կրտ. Տպագր. Նազարե-
անց, 3 ռ.:
13. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 37:
14. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — Մարտիկեան: Տի. 52 էջ. 40 Կ.:
15. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — Այբերեան. Տի. տպ. Մ. Վարդ.: 16.
16. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — [Թ. 1-րդ.] — Մոլո խորշե-
րի: Տի. տպ. Մ. Վարդ.: 17.
17. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 179:
18. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — Փաշայի լեզուն, վիպա-
նամակներ թրգ. գաղղիերէնէ: Վենետ. 300 էջ. 1
Ք. 50 սմ:
19. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — Կրօնական, պատմական, քանասի-
րական ամսագիր. իմ. Տարի. Վարդապատ. Տպ. էջ-
մանով: 20.
20. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — Հիմնարկութեան գաւառա-
կան ուսումնարանի. վիպանամակներ: Տի. տպ. Մ. Վարդ. 70 կոպէկ:
21. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — Պատկերազարդ Հանդէս. Ա. Տարի,
Գրքը Բ. Կրտ. Մ. Գուլամբեյանց: Մ. Գեմերը. տպ.
Սկոթլանդի:
- [Բնագր. Մ. Ե., 1888. Թ. 89:]

20. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — Տարեկան լեզուի եւ քառա-
յակի, Տի. տպ. Ե. Մարտ., 80 էջ. 40 կոպէկ:
21. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
22. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
23. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
24. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
25. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
26. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
27. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
28. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
29. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
30. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
31. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
32. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
33. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
34. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
35. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
36. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
37. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
38. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
39. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
40. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
41. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
42. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
43. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
44. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
45. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
46. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
47. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
48. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
49. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
50. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
51. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
52. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
53. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
54. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
55. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
56. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
57. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
58. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
59. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
60. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
61. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
62. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
63. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
64. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
65. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
66. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
67. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
68. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
69. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
70. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
71. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
72. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
73. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
74. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
75. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
76. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
77. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
78. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
79. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
80. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
81. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
82. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
83. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
84. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
85. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
86. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
87. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
88. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
89. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
90. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
91. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
92. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
93. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
94. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
95. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
96. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
97. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
98. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
99. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]
100. ԱՆԱՑԵՆԸ Մ. — 1888. Թ. 6:]